

4. Роджерс К. Становление личности. Взгляд на психотерапию /К.Роджерс. М.: Ин-т оцегоуманитарных исследований, 2016. 240 с.
 5. Савчин М.В. Здатності особистості: монографія / Мирослав Савчин. - Київ : Академія, 2016. – 285.
 6. Самарцева Е.Ю. Профессионально значимые личностные качества учителя элитарной школы. //Вестник Томского государственного педагогического университета. 2011. № 11.
 7. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі /В.Франкл. К: «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 160 с.
 8. Шингирей Т.А. Основы педагогической профессии / Т.А. Шингирей, Ж.Е. Завадская. – Минск: БГПУ, 2011. – 120 с.
-

Дарія Вайда
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Науковий керівник: кандидат. психологічних наук, доцент
Світлана Заболоцька

Молодший шкільний вік – це особливий період у становленні особистості. Саме в цьому віці особистість дитини кардинально видозмінюється, створюються сприятливі передумови для формування моральності; пізнання трансформуватися у самопізнання, здатність оцінювати свою оцінку – у самооцінку, ставлення та діяльність – у самосвідомість. Для цього вікового етапу характерний перехід від безпосередніх ставлень дитини до таких, які опосередковуються соціально виробленими нормами та способами дій; цільова установка полягає у формуванні вмінь та морально-вольових якостей, визначає успішність діяльності: пізнавальної, ігрової, творчої. Дитина починає усвідомлено застосовувати соціально зумовлені засоби психічної регуляції, підпорядковуючи свої бажання моральним нормам. Формування особистості молодшого школяра відбувається не шляхом пасивної адаптації до соціального середовища, а через активну участь дитини у різних видах діяльності, через відпо-

відну вчинкові систему, за активної взаємодії у цьому зв'язку свідомо-емоційного засвоєння моральних норм та принципів [2].

Дитина приступає до систематичного навчання, стає членом шкільного колективу, змінюється система стосунків з дорослими, з'являється ряд нових, пов'язаних зі школою, обов'язків. Навчання створює зону найближчого розвитку, викликаючи у дитини цілий ряд внутрішніх процесів розвитку, які на початку активізуються у сфері співробітництва із дорослими і товаришами, а потім стають внутрішнім станом дитини [2]. Психологічні дослідження вказують, що в цьому ж віці виникає здатність до рефлексії і орієнтації "на себе", але імпульсивність та ситуативна залежність ще продовжують мати місце. Для розкриття особливостей особистісного розвитку молодшого школяра в процесі навчання вважаємо за доцільне проаналізувати психологічні закономірності особистості в молодшому шкільному віці крізь призму аналізу основних компонентів структури особистості. За основу ми взяли структуру особистості, запропоновану К.К. Платоновим, модифікація Н.М. Мочалової [2]. Обмеження переліку вибраних компонентів у структурі особистості обумовлене особливостями процесу навчання молодших школярів. Кожен із представлених компонентів особистості є складною ієрархією інших, менш інтегрованих, але також важливих властивостей і якостей особистості. Формування цих різноманітних якостей реалізується в першу чергу завдяки системі різнорівневих завдань, зумовлених специфікою педагогічного процесу в початковій школі. Властивості особистості, які формуються переважно в цьому віці й складають інтегровану структуру цілей педагогічного процесу в початковій школі.

Можна виділити такі цілі виховання особистості молодшого школяра: подальший розвиток і становлення всіх анатомо-фізіологічних систем, рухової та м'язової структури організму; зміцнення нервової системи; розвиток уваги і довільності; формування і розвиток навичок самоконтролю, функцій планування і діяльності у внутрішньому плані,

рефлексії; формування і розвиток особистісних факторів для здійснення майбутньої статево-рольової ідентифікації. Знання вчителем індивідуальних особливостей учнів дозволить прогнозувати вплив цих особливостей на виховання молодших школярів у процесі навчання. Практичне ж використання результатів такого прогнозування дає можливість вчителю індивідуалізувати процес навчання і в такий спосіб здійснювати індивідуальний підхід до виховання [2].

Досвід особистості молодшого школяра складається з системи знань, умінь і навичок, яких він набуває протягом навчання в початковій школі. У період навчання в початковій школі відбуваються значні зміни в психіці дитини. Засвоєння нових знань, формування уявлень про навколишній світ перебудовує життєві поняття, які склалися у дітей на етапі дошкільного і виховання, сприяє розвитку теоретичного мислення в доступних учням цього віку формах. Завдяки розвитку нового рівня мислення відбувається перебудова всіх психічних процесів, тобто “пам’ять стає мислячою, а сприйняття думаючим”. У зв’язку з розвитком теоретичного мислення, тобто мислення в поняттях, відбувається перебудова всієї пізнавальної сфери молодших школярів, що складає основний зміст розумового розвитку дітей цього віку, а також розвиток розумових здібностей: рефлексії, аналізу, планування, про які вже йшлося. Розумовий розвиток відбувається в процесі навчальної діяльності молодших школярів. Формування навчальної діяльності супроводжується розвитком таких якостей, як довільність, самостійність та інших [2].

І.Д. Бех наголошує, що зв’язки між компонентами емоційної та інтелектуальної системи нестабільні. Спочатку емоційний компонент є домінуючим. «Вирішальні зміни в цій системі, які призводять до її перебудови, відбуваються тоді, коли мислення починає супроводжувати емоційний процес, а потім зміщуватись до його початкового етапу, випереджаючи дію емоцій. З цього моменту мислення своєю логікою визначає характер переживань, задаючи схему вчинку. Таке зміщення означає не

тільки тимчасове зрушення мислення відносно емоцій, а й зміни функціонального центру всієї системи» [1, с. 1 – 6.]

Отже, на основі синтезу глибокої інтелектуально-логічної діяльності з переробки зовнішніх впливів, забарвлених емоційним настроєм, поступово виробляються переконання та ставлення особистості, які, узагальнюючись, виступають основою становлення та розвитку моральної поведінки.

Серед мотивів учіння молодших школярів виділяють такі групи і підгрупи:

1. Мотиви, закладені в самій навчальній діяльності, зв'язані з її прямим продуктом. У цій групі навчально-пізнавальних мотивів розрізняють декілька підгруп: а) пов'язані зі змістом учіння (мотивація змістом); б) пов'язані з самим процесом учіння (мотивація процесом);

2. Мотиви, пов'язані з непрямим продуктом учіння, його результатом, з тим, що лежить поза самою навчальною діяльністю. Сюди належить такі підгрупи мотивів: а) широкі соціальні (обов'язку і відповідальності, самовизначення і самовдосконалення); б) вузькоособистісні (мотивація благополуччя, мотивація престижу); в) негативні (мотивація уникнення неприємностей) [2].

Дослідженнями вчених доведено, що у дітей молодшого шкільного віку формуються соціальні мотиви поведінки і діяльності. Ці мотиви проявляються у прагненні дитини до навчання як до нової серйозної діяльності; у бажанні вчитися і зайняти позицію школяра, який має коло важливих обов'язків і користується певними правами; у правильному ставленні до школи, учителя, до себе особисто; у бажанні працювати, проявляти інтерес до занять, до книги; у виникненні стійкого інтересу до інтелектуальних чи пізнавальних задач; у потребі навчання як змістовної діяльності, яка приводить до певного результату, важливого як для самої дитини, так і для дорослих, які його оточують.

Завдання вчителя підтримувати і розвивати у молодших школярів потребу пізнавати нове, показувати можливості практичного використання

набутих знань у повсякденному житті; систематично сприяти перетворенню ситуативних, тимчасових пізнавальних мотивів учіння в стійкі, усвідомлені, дійові, що складає основу виховання особистості молодшого школяра у процесі навчання.

Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що безперечно, на навчання покладається особлива відповідальність щодо формування позитивних домінуючих мотивів діяльності (пізнавальні, моральні, суспільні) і поведінки школярів, надається вирішальна роль у формуванні потреб, інтересів, системи ідей, поглядів, переконань, здібностей міркувати і оцінювати, правильного ставлення до розумової і фізичної праці.

Отже, ми можемо визначити основні засоби навчання, які впливають на виховання особистості молодшого школяра, а саме: використання в процесі навчання широкого спектру відомостей, інформації про навколишню дійсність для формування світогляду школярів; повідомлення знань в яскравій, емоційній формі для формування інтересу, емоційно-позитивного ставлення до отриманих знань; при ознайомленні з новою інформацією відзначення глибинної суті явищ, фактів для формування стійкого пізнавального інтересу до того, що відбувається в навколишньому житті. Інакше кажучи, в умовах спеціально організованої навчальної діяльності вже у молодшому шкільному віці, можна сформувати інтерес до пізнання істотного, пізнання закономірностей навколишньої дійсності, що має безпосередній вплив на становлення особистості молодшого школяра.

У своєму дослідженні під моральним розвитком молодшого школяра ми розуміємо:

- складну структуру взаємопов'язаних компонентів;
- розгалужену систему соціальних взаємостосунків, що утворюють індивідуальний світ дитини, які вона реалізує у процесі свого життя;

- систему соціальних цінностей, норм, правил поведінки, яку засвоює дитина, оволодіваючи практичною діяльністю, та формування на цій основі моральних мотивів[3] .

Своєрідність ставлення до моральних вимог і норм – і відповідно оцінка їх виконання – залежить від особливостей внутрішнього складу дитини: які мотиви поведінки діють реально; як складається спрямованість її особистості; наскільки вона вміє бачити моральну сторону стосунків і вчинків людей, які моральні переживання були в її досвіді. Молодші школярі, як свідчать дослідження вчених та власний практичний досвід авторки, легше усвідомлюють вчинки та їх мотиви в інших людей, ніж свої власні. Тому виокремлення мотиву вчинку, роз'яснення дитині його сутності і правильності в різних типових ситуаціях є спеціальним завданням вихователів. Навчаючись бачити добре у вчинках інших, дитина з часом навчиться розуміти й усвідомлювати мотив, яким вона чи хтось інший керувалась під час здійснення доброї справи. Молодшому школяреві властивий розрив між знанням моральних норм і відповідною поведінкою. Ця схильність виступає як вікова особливість дитини, яка ще тільки вчиться орієнтуватися в розмаїтті життєвих ситуацій, вчиться співвідносити наявні в неї уявлення про життя з реальними вчинками, поведінкою[4].

Отже, можна стверджувати, що саме школі, як основному інституті соціалізації молодшого школяра, належить функція корекції багатьох порушень, які під впливом батьків й інших оточуючих людей виникають у процесі її особистісного розвитку. Солідаризуючись із думкою вчених, ми в своєму дослідженні дотримуємося положення, що за відповідних умов навчання, організації практичних дій, в процесі накопичення знань та вмінь, розвитку здібностей та інтересів, які стимулюють активність індивіда, починається справжній процес виховання, коли людина не тільки ідеально, а й реально може змінювати довкілля. Тому виникає необхідність у поєднанні навчальної діяльності з іншими її видами, оскільки систематичне перебування особистості у

спеціально організованому діяльнісному середовищі, моделюючому реальну систему суспільних стосунків, визначає основні тенденції її всебічного особистісного розвитку.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання.– К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Возрастная педагогическая психология / Под ред. А.В.Петровского. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1983. – 288 с.
3. Савчин М.В. Духовний потенціал людини – Монографія. – Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського університету, 2001. - 203 с.
4. Савчин М.В. Соціальна психологія. Дрогобич: Відродження.–2000.–274 с.

Леся Василенко

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Вступ. Підвищити рівень професійної підготовки вчителя неможливо без розвитку психологічної складової, оскільки психологічні знання відіграють важливу роль в розв'язанні педагогічних проблем.

Сучасні дослідники Я. Бурлака, О. Глузман, О. Демчук, Л. Захарова, Л. Перхач, С. Сапожников, В. Семиченко, О. Тарновська вказують на недостатнє використання потенціалу психологічних дисциплін у формуванні особистісної та професійної компетентності майбутнього вчителя. Активному запиту школи на психологічну освіту педагога, на жаль, не завжди відповідає традиційний зміст, цілі та методи психологічної підготовки, які не до кінця відрефлексовані. Згорнутість психологічної компоненти при підготовці студентів до педагогічної діяльності, а в результаті – дефіцит психологічних знань – перешкоджає їх професійному становленню та формуванню необхідних компетенцій. Тому, необхідно здійснити пошук та обґрунтувати шляхи, фактори та умови, які б